

Ha jársz az erdőben...

Székely Sándor és Ványik Mónika az OMgK-ban

2015. április 22-én, az idei Föld Napja alkalmából, volt bibliográfus-szaktájékoztató kollégánk, Dr. Székely Sándor tartott verses délutánt a könyvtárban *Anyám, asszonyom és papom ez a föld* címmel.

Természet és költészet – annak, aki nem ismeri őt, evvel a két szóval tudom jelezni, hogy Sándor mit művel és mit képvisel az életben. Természetkutató és cselekvő természetvédő, biológiai szakcikkek szerzője, mértékadó mezőgazdasági bibliográfiák szerkesztője, saját hangú öt kötet vers költője. Vagy másképp: embereknek és vadaknak útmutatója-nevelője, ismeretek rendszerezője-átadója, sugalmaknak, vágyaknak, érzéseknek hangadója és keltője: én így ismerem őt. Biológusként doktorált, biológus kutatóként dolgozott Budapesten, majd családotul egy még természetközeli állapotban lévő vidékre, Csákvárra majd Csákberénybe költözött és élt önellátó módon gazdálkodva, különféle munkák után látva, erdőt járva és verset költve, ingázva és helyben maradva, földjébe és a helyi közösségbe gyökeresedve.

A versdélután középpontjában a természet szeretete állt, Székely Sándor azokat a verseit gyűjtötte egy csokorba, melyek az élő természeti környezettel újra kapcsolatot kereső (de már menthetetlenül civilizált) mai ember perspektívájából íródtak. A versek – melyeket a szép hangú előadóművész, Ványik Mónika igen nagy megelevenítő erővel szavalt el – a Sándor által vetítéssel kísért előszavas önéletrajzi elbeszélésbe illeszkedtek, így az arányosan, ízléssel egybeszerkesztett verses és kötetlen prózai mondanivaló értelmes, érdekes kalanddá, egy életút – és életlehetőség – látható kalandjává állt össze a hallgatóság számára.



Ványik Mónika és Székely Sándor

Az elmúlt években megismervén Sándor verseit két gondolatmenetet írtam róluk. Egyet a legutóbbi kötete megjelenése okán: Kerek a világ innen is, onnan is (2013), egyet pedig annak a kiállításnak kapcsán, melyen Székely

Sándor versei Lunger Katalin festőművésznak hozzájuk készített illusztrációval együtt voltak kiállítva a Mezőgazdasági Könyvtárban: Alkonyszínház (2012). Ezekben megpróbáltam összefoglalni, amit erről a költészetről gondolok.

A következőkben Székely Sándoré a szó: alább az elhangzott versdéutának az ő hangjából és képeiből összeszerkesztett változatát közöljük.

Lukácsi Balázs

Anyám asszonyom és papom ez a föld

versek a természet szeretetéről

Mindenkinek megvan a maga útja, melyen eljut oda, hogy elege lesz, vagy legalább időlegesen elege lesz a városból és vágyik a természetbe, hogy szabad ég alatt tölthessen rövidebb-hosszabb időt. A saját példámon szeretném ezt most megmutatni. Nekem igencsak eljött ez az idő egyszer már harminc évvel ezelőtt is meg mostanában is. Vidékre költöztem, hogy természetközeli életet élhessek. Ennek rövid történetét mondom el itt prózában és versben. Mert mialatt a természettel egyre közelebb kapcsolatba kerültem, érzéseimet próbáltam valami tömör formában – versben – rögzíteni, részint a magam, részint mások számára. E természet-verseimet válogattam most össze.

Girbe-gurba utam a sötétkamrától a Vértesig

Biológusnak tanultam, kutató biológusként végeztem el az egyetemet, tehát elvileg nem lehettem nagyon messze a természettől, mégis a természetnek, a Földnek a sugallatát nem az egyetemen kaptam meg. Amikor az egyetemre jártam, nagy divat volt a biokémia – a DNS fölfedezése nem sokkal előbb történt – s minden a biokémia jegyében zajlott, én magam is abból írtam disszertációt és biokémiai kutatásokat végeztem. Első kísérleteimben például sötétkamrában, teljesen fénytelenül neveltem kukoricacsírákat s mértem különböző enzimaktivitásaikat. Fotoszobában, ahol még vörös fény sem éghetett, hiszen semmiféle fényt nem kaphattak ezek az anyagok, teljesen vakon kellett végezni a kísérleteket, elemezni az etiolált csírákat. Naponta nyolc órát bent töltöttem a sötétségben. Nem csoda, hogy ezek után vágytam a zöldre s hogy lássak valamit a természetből. Ráadásul akkoriban egy szoba-konyhás lakásban éltünk két pici gyerekkel. Úgy éreztem, térre van szükségem, az életnek tér kell, hogy bontakozhasson. Ellátogattam az ország különböző részeire azzal a szándékkal, hogy egy kis vidéki házat vegyek.

No, ezt a házacskát a Vértes hegység lábánál, a Vértes déli lejtőjén találtam meg. Gyönyörű hely, mindenkinek ajánlhatom, semmi ipar, még vasút sincs ezen a vidéken, csak nagyon jó levegő és nagyon szép táj. Született róla *Egy cseppnyi Magyarország* címmel könyv is, barátom, Viszló Levente írta. Miért ez a címe? Ha megnézzük ezt a diorámát a Csíkvarsei rétről (a csákvári Vértes Múzeumban),



látjuk, hogy háttérben őrt állnak a dombok, a hegyek, előttük füves puszta terül el (itt-ott még gémeskút is akad), **előtérben pedig a mocsaras, vizes élőhely**... igazán, Magyarország jellegzetes tájainak mindenfélesége megtalálható ezen a vidéken.

Földem lett Csákváron

Beleszerettem és vettem itt egy egyholdas kis tanyát a falun kívül, nádfödeles házzal, földpadlósan, mindennel úgy, hogy azt érezhessem, szabad vagyok. Aztán kiültem a küszöbére, és ott éreztem rá arra, hogy *nekem itt most helyem van, ez a tér számomra jelent valamit*. Nagyon egyszerű formában ezt írtam meg egy versben, az a címe, hogy

VAN EGY NAP

Van egy nap
amely mint mindig
azzal kezdődik
hogy
van egy nap

és csak úgy halad
csigadélelőtt csigadélután
estére múltidőt
hagy maga után

és egy jelet
hogy lehet
sőt biztos szinte
hogy holnap megint
van egy

Remélem, kitűnik a versből, hogy valami nagy-nagy szabadságérzetről van szó, és arról az érzésről, hogy itt ülök ezen a helyen és *lám, nem nekem kell kitalálnom az életet, hanem adódik magától körülöttem*, van magától, és talán örökké így is lesz, holnap, holnap után.

Azután ez a föld a nádfödeles házikóhoz tartozó egy hold föld kezdett engem tanítgatni. Először is adott ennem. Mindig termett rajta valami itt-ott, amitől úgy éreztem, olyan mint az anyám, ő is mindig ennem adott. Aztán megtanított dolgozni. Ha kapát fogtam, és jól csináltam, jó időben, akkor termett valamit, ha elrontottam, megbosszulta magát, nem termett. Ezáltal biztonságérzést teremtett bennem. Mert ha ég a földdel összeér, ha nem lesz állásom, ha bármi történik is, nekem ott van ez a föld, meg tudok belőle élni, meg tudok rajta termelni annyit, hogy ne korogjon állandóan a hasam. S akkor végülis ez a föld az enyém. Ezt foglaltam össze a következő versben:

ANYÁM, ASSZONYOM ÉS PAPOM

a föld.
Anyám, asszonyom és papom ez a föld
ez az egy hold föld itt
amin dolgozom
ami tudja a dolgom.

Terem.
Ráncos barna emlőjén étket teremtem nekem
a semmiből
fényből földből levegőből való
átmeneti állapot vagyok
remegő
időmorzsáló tehetetlen csecsemő

megnyugszom a szoptatás után
egy hosszú alvás előtt

Aztán ha van erőm
megétem
gyümölcscsel kenyérrel, és borral itat
alám hajtja tikkadt hasát
szántsak vessek és ha
bírom a táncot, arassak
hozzám dörgölődzik
és sugdosva a kezemet tanítja
a testével hogy bánjak

de az eddigi szeretőinél
engem se szeret jobban.

Ünnepen aztán
prédikál nekem
bolond gondolatokkal étet
én vagyok az úr
azt mondja
megsüvegelem magam szépen

pedig ő a föld az
Isten földi mása.

Hát igen, arra is megtanított a vidéki élet és a földön való munka, hogy mint ember, ne bízzam el és ne nagyon süvegelyem magam, mert a Természet az, ami a Nap sugaraiból létrehoz valamit a Földön. Méltán mondhatjuk, hogy nem mi vagyunk az Isten földi mása idele, mert maga a föld az.

Gazdagnak éreztem magam ezen a helyen.

Gazdagnak attól, hogy volt valamim és tudtam belőle adni. A családommal – egy lányom van és egy fiam (aki a kép készítőjeként van jelen ezen a felvételen) – négyesben nekiálltunk, és amit tudtunk fejből meg a szomszédok tapasztalásából merítve, megműveltük, művelgettük a kis területünket, kapáltuk a szőlőt, szántónk is volt (mint a régi emberek, kötényből vetettem magot, nem használtam gépeket), zöldségkertünk is, és mert nagyon előrelátón gondolkodtam, fákat is ültettem: ma már mászhatok jó magasra, ha meg akarom szedni őket így öregkoromban is. Megtermett ott minden és úgy éreztem magam mint Ádám az édenkertben. Erről az időről szól a *Rámbízta* című versem.



RÁMBÍZTA

Rámbízta az Isten
nagy földjéből egy holdnyi kertjét
ott forgatom hát a rögöket
s mit terem, megétetem
azzal, ki kedves nekem

Rámbízta az Isten
vagy negyven fáját is
érő gyümölcscsel
hát leszedelem s megétetem
azzal, ki kedves nekem

Rámbízta az Isten
egy asszony teste-kertecskéjét
kettőnkön állják, mi öröm van benne
a forgandós világnak
hát legyen új eleje

Rámbízta az Isten
hogyan nézzem, miként látszik ki
felhők mögül a nap
végtelen számoljam a csillagokat
s rajtuk hát elaludjak

Nem nagy dolgokat
bízott rám az Isten
de mit kell, sorjában véghezvittem

tán csak bólint reá valahol
oszt elmosolyodik

Ehhez nincs mit hozzátenni, egyszerűen jól esett az embernek a két keze munkájával etetnie a családját. Csákvár pedig nagyon befogadó, barátságos falunak bizonyult, sok jó ismerőm lett a helybeliek közül. Mulatságos darabkái is voltak a beilleszkedésnek: az egyik öreg néni hosszú hajam, szakállam okán csak *Jézuskának* nevezett. Elsőre zavarba hozott, de aztán megörültem ennek is. Mert öröm volt ott élni.

Kaptam mindent a természettől

Mégpedig ingyen, amihez nemigen voltam szokva Pesten, ahol amint kilép az ember az utcára, máris zsebébe kell nyúlnia a pénzért. Ilyen ajándék volt például a dió. Csak le kellett hajolnunk érte. És annyira szerettük a diót, hogy ültettem is egy tucat diófát, ma már bőven hajolgathatok ősz táján. Hálát éreztem, hogy pénz érintése nélkül, ingyen terem nekem valami. Ezt írtam meg az *Istenke diója* című versben.

ISTENKE DIÓJA

mendegéle Istenke
az ő földjének színén
szem dióra lele

örüle néki fölszedé
kapirgál egy lyukat
oszt ejti bele

leüle mellé a fűbe
harmadnapra kikél
ő meg tovább mene

ősznek elejbe
arra jár megént
s hát terítve mi terme

szedegeté eszik belőle
de maga mindet
nem tudja bírni se

teremte ezért engem
segítek fölszedni
meg ha erre jár
beszélgetek vele

Tetszett nekem, mindig is csodáltam, hogy Isten ilyen szorgalmas a természetben. Végülis neki nem kellene mást tennie mint ülni odafönt és nézni amit alkotott... De ahogy a magok bekerülnek a földbe, ott megtalálják a maguk helyét és kicsíráznak, kikelnek – a természetnek ez a folyása és rendje inkább az ő munkálkodásának érzetét kelti bennem. Ez a munka, ez a rend példaértékű volt nekem mindig is. Nem tudok nála jobbat elképzelni.



a természetet gyermekeként szerető ember, Viszló Levente. Úgy szokta mondani: *Van három gyerekem és van a természet, a negyedik.* Ennek jegyében él is. Természetvédelmi őrként kezdett dolgozni már a gimnázium után, levelezőn végezte az egyetemet, rendkívül agilis ember, ha a természetről van szó. Ma már a ProVértes Természetvédelmi Közalapítvány vezetője, létrehozója. A képen épp a Mezőgazdasági Könyvtár pulpitusa mögött áll és a természetközeli gazdálkodásról tart előadást.

Nálam jóval fiatalabb, de tőle tanultam meg mindent a vértesi természetről. Elvitt az ürgés legelőktől kezdve a parlagi sasok fészkéig (ami nagy szó, mert ritkán árulják el külső embernek, hol van); amit tudok a madarokról, mind tőle tanultam, ma is ezt a tudást próbálom gyarapítani. De nem csak ténybeli dolgokat, szemléletet is tanultam tőle. *Hogyan legyünk ne kihasználói, hanem gazdái a természetnek* – röviden így lehetne összefoglalni. Ő ezt több könyvben is megírta, itt a könyvtárban is megtalálhatók.

Amúgy pedig egy bővérű, jókedvű, igazi falusi srác. Az ő kedélyének ajánlottam a következő versemet:

BOTTAL A TELET

Áldom ez emberlakta helyet
ahol a kedvem veletek kikerekedhet
s a körbejáró kancsó feneke
égnek meredve
bottal üti, úzi el e taknyos novembert

A dalok ilyenkor nem bírnak bennem megmaradni
világgá kell nekik szaladni
rohanni fejfel a szűkkeblű csendnek
hogy felmondjam velük az élet-egyszeregyet
bottal essünk neki, kergessük el a libabőrös decembert

Neszték étek, vastag szalonna
irigység nélkül bicska kanyarítsa
egyék, ki együtt van velünk
a békét, ím közénk leültetjük
de a kopogós januárt, a bottal, azt hajtsuk, gyerünk

Falusi emberektől tanultam meg, hogy a megvendégelésnek, a szíves vendéglátásnak nagyon fontos szerepe van abban, hogy valóban birtokoljuk saját értékeinket. *Csak az lehet alapja az arra való büszkeségünknek, hogy valamink van, ha megosztjuk másokkal.* Amíg csak ott van a párnacihában, addig semmi értelme nincs. De ha már látunk egy másik embert mosolyogni tőle, megkapja értelmét. Az hoz barátságot is, az hoz békét az életünkbe, amit másokkal megosztunk.

Erdő-egyetemre kezdtem járni

1988-ban otthagytam Budapestet, a hivatalos, tudományos kutatói munkámat, és a Csákvár melletti még kisebb faluba, Csákberénybe költöztem. Azért is oda, mert Berény még Csákvárnál is kisebb falu, mindössze ezerkétszáz lakossal az erdő szélén. Itt már közvetlenül az erdőtől kezdettem biológiát tanulni, „erdő-egyetemre” kezdtem járni.



Varga Csaba barátom felvételén a kelet-bakonybeli, védett Burok-völgy látható. A kép jól mutatja, hogy milyen rettentően összetett ökoszisztéma és módfelett érdekes, bonyolult, de kibogozható rejtély az erdő, ha az ember odamegy és sok időt eltölt benne figyelmesen. Én a növényismeretemet bővítettem (mennyivel több növény van ott mint az egyetem növényrendszertani tanszékének préselt gyűjteményében!), az erdei ökológiát és a vadállatok viselkedését tanulmányoztam... de nem akarom itt taglalni ezeket a megfigyeléseket. Hogy mi mindent lehet tanulni az erdőtől, szóljon erről a *Mindenféle megfigyelések* című „tudományos” vers.

MINDENFÉLE MEGFIGYELÉSEK

Te csak ülj és figyelj: a gida
két mellső lábát előrenyújtva,
vizes burokban a szalmára esik,
csapzottan imbolyog, de lábon áll.
Te ne próbálj meg így születni.

Csak ülj és figyelj: a fióka
a magasban a fészek szélén

a szárnyait szétnyitja és összecsukja,
egyszer csak tudja: most lehet. Te ehhez kevés.
A mélységet magaddal megmérni.

Ülj és figyelj: egyetlen
tenyérenyi tengerben ezernyi apró halak
gondolnak egyet és egyszerre fordulnak.
Tudd meg, hogy csinálják, értsd meg őket.
De felejtse el, hogy velük maradj.

Figyeld meg az összest:
szarvascsapásokat a gerincen
a kéregben múltó időt.
Legyél egyszerre más és magad.
A résznél ne több.

Hallgasd: itt
van mind, amik voltak,
a teljes megismételhetetlen egy.

Biológus szemléletemet, kutatói éneket persze nem tudtam levetni, nagyon sok időt töltöttem a természetben azzal, hogy kilessem a titkait és megtanuljak belőlük valamit. Végülis, csak jól kell kérdezni és akkor válaszokat ad. Hogy például a szarvasok által kijárt csapások miatt a hegygerinceken húzódnak? Vegyük elő hozzá a középiskolás fizikát: hogy egyrészt onnét jó kilátás nyílik és hamar észreveszik, ami űzné őket (vadon élő kutyák stb.), másrészt, hogy a hegytető ad nekik helyzeti előnyt (vö. helyzeti energia): lefelé szaladni könnyebb a hegyoldalon mint fölfelé. (Bár ki tudja, ezek is csak okoskodások.) Vagy vegyük a csertölgycet, „a kéregben múltó időt”. Nagyon öreg cserfáknak egészen árokszerűen mély kéregrepedései vannak. Ez is olyan gyönyörű dolog. Egyszerűen azt jelenti, hogy a kéregnek a legfőbb külső része még fiatal, akár harminc évvel ezelőtti kéreg volt. Ahogy nő belül a fa, hogy a régi burok tághasson, szükségképp ilyen szétnyíló vájatok keletkeznek rajta.

Ezt aztán föl lehet hozni a versben is, nagyon szép lesz tőle. De a természetből megértett törvényszerűségeket valamiképp megtanulni, valamiképp saját életünkbe beépíteni... Ha sikerül, ez számomra nagyobb tett, mint felhőkarcolót tervezni vagy óceánjárót építeni.

Az erdőben otthon éreztem magam

Napokat jártam az erdőt, amerre a lábam vitt, nem is igen terveztem az útvonalakat, időm volt rá, akkoriban angolból való fordításból éltem, erre jó volt az éjszaka, nappal meg ráérttem sétálni az erdőben. Ekkorra eljutottam oda, hogy a természetnek akármelyik része, erdő, mező, hegytető, a legkedvesebb tartózkodási helyemmé, otthonommá vált. Most is otthon-érzésem támad, ahogy ránézek erre a képre:



Kelet-Bakony, a Cuha-patak védett völgye, Varga Csaba felvétele

Hogy a természet az otthonommá vált, ezt az élményt rögtön meg is akartam osztani másokkal, gyerekekkel legfőképpen, ők voltak a legnyitottabbak rá. Elmentem az iskolába és erdőjáró szakkört rendeztem nekik, ami abból állt, hogy hat-nyolc gyereket délután, iskola végeztével kivittem az erdőre, aztán mikor ránk sötétedett (a szülők néha már öklüket rázták a kapuban, hol voltunk olyan sokáig), bejöttünk. Mindezt úgy, hogy nem volt megszabva az útvonal: amerre az pillanatnyi érdeklődés vezetett bennünket, arra mentünk; nem volt megszabott tanterv: ami kérdés fölmerült a gyerekekben, vagy ami épp engem foglalkoztatott és fölkelte az ő érdeklődésüket is, azzal foglalkoztunk.

A sok magányos erdőjárás során számos vers is született bennem, az itt olvasható verseim jó részét az erdőben költöttem. Ezt is, mely arról szól, hogyan járunk az erdőben, hogyan váljunk eggyé vele:

HA JÁRSZ AZ ERDŐBEN

úgy járj
mint a vér az ereidben
nem is lassan
nem is sietve
hanem csak úgy

ehhez nem kell cél se
ahonnan jössz
oda érsz benne
a lábad nyoma az avaron
a történeted

lélegezd be
apró kortyokban idd

a fákat körbe ölelő csöndet
messzire elfut
az idő előled

aztán várd meg
hogyan hulljanak a levelek
véletlen hogy hová
s mégis bizonyos
a fák alatt találod majd őket

estére az erdő lehet a házad
vedd számba
száznál is több szobádat
de ott aludni válassz
egyetlen embernyi helyet

Ahhoz, hogy az erdőn igazán otthon legyünk, cél nélkül kell benne kóborolnunk. Hagynunk, hogy ő vezessen, mindig arra vezet, ahol valami számunkra érdekeset rejteget. Még enni-innivalót se igen vittem magammal ezekre a kóborlásokra, mindig találtam magamnak ezt-azt odakinn.

Ennek az erdőjárásnak a legizgalmasabb élménye, az erdővel való eggyé válásnak a legteteje az volt, mikor kint éjszakáztam az erdőn egy szál hálózásban. Leteríti az ember valahol, hanyatt fekszik és bámulja a csillagos eget, nézegeti a körülötte lévő helyeket, zugokat. Erről az élményről beszél a *Tölgyanyóka* című vers:

TÖLGYANYÓKA ÉS AZ ESTE

Kékszínű, feketeárnyékú, vajákos Este
Egyre mélyebbre setétíti a horhosokból előnövő
bizonytalanságot
kiemel, elmos, átértékeli az addig-láthatóságot és
- hogy félhessen, aki nagyon akar
meghuhogtatja a macskabaglyot

Megszoktam. Ő az Este. Ásítást és elfekhetnéket olt
a majdokká és talánokká lustult lehetőségekbe
lehevertet a fa alá a hálózásokra, és akkor
Tölgyanyóka az esti széllel megborzolja
kotlóshajlandóságú levéltollait
a pelyhek közé álmodnivaló semmiségeket dugdos
fölébe teríti bajcsitítós, szárnyas-mohos ágait
a réseken, mint ablakon, kóricálnak a csillagok
csukódik lefelé a szemem
otthon volnék itt benn
estében, erdőben

Próbáljuk meg elképzelni: fekszünk hanyatt, nézegetjük a csillagokat. Odáig mi sétáltunk, mostantól csak fekszünk és a csillagok sétálnak körülöttünk. Nagyon jól lehet érzékelni a Föld forgását, mert az emberben megragad a csillagok

állása, mielőtt elalszik. Éjjel aztán, ha valamire fölébred, rácsodálkozik: a sarkcsillagon kívül a többi mind elfordult, a Hold is, ha fenn volt, messze elkerengett.

A neszezések pedig azt jelzik: él az erdő körülöttünk. Mégsem kell félnünk benne éjjel, mert a vadállatok ugyan megnézik maguknak az embert, érdekli őket, hogy ki van ott, mi van ott, hiszen számukra újdonság vagyunk, de sohasem bántanak, tapasztalatom szerint. A hollók még világosban, a baglyok pedig az egészen mély szürkületben vettek szemügyre egészen alacsonyan szállva el fölöttem: *emez mire való itt? ennivaló-e?* Egyik hajnalban pedig arra ébredtem, hogy egy őz szagolgatja a talpamat. Mikor felültem rá, persze elszaladt.

Ezzel a képpel érzékeltetném, hogyan képzelem a kotlóshajlandóságú tölgyanyókat, aki alatt érdemes lefeküdni és eltölteni az erdei éjszakát:



Sokféle vadállat élt nálam

már csak azért is, mert vadállat-viselkedéssel foglalkoztam életem egy hosszú szakaszában. De folyton igyekeztem tanulni is tőlük, nem csak tanulmányozni őket. És mindig igyekeztem érthető lenni számukra, próbáltam a saját nyelvükön szólni hozzájuk. Utánoztam a hangjaikat, és sokukkal lett is ebből egy ide-oda kölcsönös beszélgetés, azzal a megszorítással, hogy én a felét, háromnegyedét nem értettem annak, amit mondtak.

Ennek a cserekapcsolatnak főszereplője volt egy szarvasünő, aki nálam nőtt fel a házikómban. Anyját elütötte az autó de még betámolgott a búzatáblába, másnap aratáskor a kombájosok az anya teteme mellett találták a borjat. Tudnivaló, hogy a kis szarvasok az anyjuk mellett maradnak, akár él, akár halott. Fölnyalábolták, én meg három kisbárányért megvettem tőlük és fölneveltem otthon, másfél év alatt.



(A képen már jó másfél mázsás a lelkem, imádta, ha csőről locsoltam a bundáját, mert a legyek nagyon bántják a szarvasokat nyáron.) Amit tanultam tőle, **hogyan valódi képességeinket mikor használjuk.** Történetben mondom el. Az állat egy nagy kifutóban élt, mely jó 180 centis kerítéssel volt körülvéve, azon felül még dróttal is. Soha nem is szökött ki belőle, csak mikor kinyitottam az ajtaját és kiengedtem a nagy udvarba legelészni–futkározni egy kicsit, azután vissza lehetett csalogatni egy marék búzával a helyére. Akárhányszor hazaérkeztem, a szarvas körbeugrált, hónom alá dugta nagy busa fejét, nagyon sokféleképp kimutatta irántam érzett szimpátiáját. Egyszer, jó távol ülven a kifutójától, látom, hogy a szarvas szundikál a kerítés mellé feküdve, s a szomszéd kis foxija odasettenkedik hozzá a kerítés túloldalán és hirtelen egészen közlelőre ráugat. A szarvas álmából fölriadva azonnal vészmenekülésbe kapcsol. Rohant neki a drótnak, ugrott, és bár átugrotta, a mellével nagyrészt le is döntötte a kerítést, olyan erővel szökött neki. Elfutott egészen a mező közepéig, onnét csalogattam vissza kukoricával. (Szerencsére nagy sebesülése nem támadt, bejódottam neki és rendbe jött.) Ebből az egészből az derült ki számomra, hogy ha ez az állat menni akart volna, elmehetett volna bármikor abból a karámból. De egyszerűen nem volt rá oka, jól érezte ott magát vállalt szelídségében. **Tehát az igazi képességeinket csak akkor használjuk, amikor valóban szükség van rájuk.**

Volt aztán nálam egy muflonkölyök, akit fölneveltem, pontosabban fölneveltem volna, ha a kecském teje nem okozott volna neki hasmenést. Kénytelen voltam a szomszédban lakó juhász nyájához csapni. Egyszer csak hív a szomszéd: *Nézze csak meg, Sándor, mit művel a kis muflonja!* Ahogy estére betelerelte őket az akolba – ahol ugyebár egészen szorosan állnak, mert szeretnek egymással érintkezni a juhok – a kis muflon föl-le rohangászott rajtuk, vagyis fölön az összezárt nyáj hátán. Nézem, mit csinál? Hát azt, hogy kiszagolta, melyik anyánál van még tej. Az ilyennél hamar lebukott, szívott néhányat a csecseből, amit a juhanya persze rosszalott, mert megérezte az idegenszagot, de

mire odabökött volna fejével, a kölyök már fenn volt megint a nyáj hátán és futott a következő lehetőséghez. Igen tiszteletre méltó volt ez a szemfülesség.

Ott volt aztán a kecskéim agyafúrtsága, hogy alig lehet tőlük megvédeni bármit, amit el akarnak érni és meg akarnak enni. Vagy a libacsapat közösségi összetartása. Két gúnárom olyan bátran és vállvetve ment neki mindennek és mindenkinek, akit ellenségnek vélt, hogy hihetetlen.

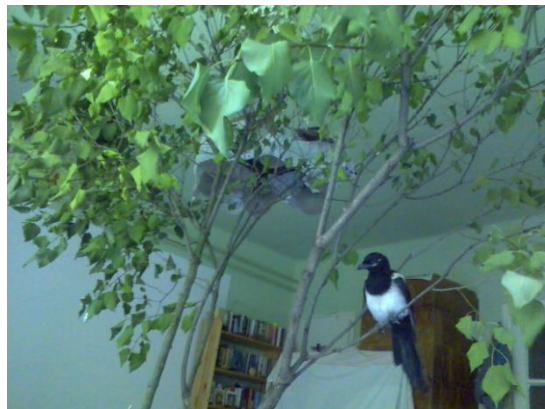
Sok vadmadarat is neveltem. A vadmadárfiókákat általában azzal a céllal nevelem, hogy visszaszoktassam őket a természetbe, hogy ott teljes, fajukra jellemző életet élhessenek.



Az első képen egy erdei fülesbagoly látható, aki az előszobánk lámpáját választotta őrhelyül; a másodikon egy macskabagoly pihen a lányom vállán (őt kirándulók találták az avaron, nem tudták, hogy az illet ott kell hagyni és behozták a faluba).



Volt aztán egy egerészölyv-fiókám két évvel ezelőtt, fölneveltem és nagyon szépen el is repült a természetbe. Tudni kell, hogy ezeket a fiókákat röpképessé válásuk után is etetni szokta még az anyjuk. Én viszont nagyon béna egerészölyv-anya lehettem csak, hiszen nem repülhettem utána az erdőbe, ahol üldögélt rikácsolva, hogy *Már nagyon éhes vagyok, rég nem kaptam enni!* De azért fütttyögettünk egymásnak, próbáltam utánozni a vijjogását, mire a madár megtért a közelembe és újra meg tudtam etetni. Ha csak kívülről nézem a dolgot és nem ismerem az előzményeket, csodálatos, ami történik, hogy kiállok az erdőszélre, fütttyögök párat és két-három kilométerről egy vadmadár ideszáll hozzám az erdőből.



Ez itt a parlagi sas. Felséges madár, de nagyon veszélyes is. Lábának pusztasorításával eltörheti az ember kéztőcsontjait. Ez a szegény pára nem tudott repülni, mellizom-sorvadásban szenvedett, éjjel nappal kellett vigyáznom rá az erdőszélen, hogy a róka el ne vigye, miközben ő teljes akarattal gyakorolta a repülést: elrugaszkodott, de csak siklani tudott, visszakapaszkodott, újra nekirugaszkodott.

Neveltem szarkát is, fajtája törvénye szerint ő is visszament természetes élőhelyére.



Végül itt egy erdei fülesbagoly, ő tavaly nevelkedett nálam.

(E madarak fejlődéséről, szokásairól video-vetítéssel kísért beszámolókat tartottam az érdeklődőknek már többfelé.)

A következő vers nem madárról, hanem medvéről szól, hogyan érezheti magát a hegyen ahol él, miféle lét az övé. A *teszem amit akarok* illetve *teszem ami jön* természetes szabadságát akartam benne kifejezésre juttatni.

MEDVE A HÓBAN

Bozontos bundájában a medve
a hóban meghempereg, mintha
egy percre az ágyába feküdne be

Jön a hegyoldalon le
hol lassút lép, hol csúszik
cseppet sem sietve

Gallyak roppannak, szikrázik a fény
a szél is csak áll a levegőben
a felhők se mennek a nap elé
várják, hogy a medve
a völgybe leérjen

De ő oda se figyelve
megáll lomhán, orrát fölcsapja
beleszimatol a levegőbe

Bozontos bundájában a medve
lévén bővében az időnek
visszaballag a hegytetőre

Azt akartam mondani a verssel, hogy *Legyünk bővében az időnek!* Ha akarunk, menjünk lefelé, ha akarunk, menjünk fölfelé, ez adja nekünk az igazi szabadságot. Hiszen eredeti közegünk a természet. A természet fejlesztette ki az érzékeinket. Nem véletlen, hogy mikor ilyen hosszú tél után meglátjuk zöldellni a fákat, a füveket, szemünkkel szinte isszuk a látványt, egyszerűen a zöld színre vagyunk imprintálva, arra, hogy *a zöld jó*. De ugyanígy a képességeink is természeti közegben alakultak ki. Hasonlítsuk össze, milyen érzés gyepon futni és milyen betonon. Ha tudatunk nem is, ízületeink össze fogják hasonlítani a kettőt. Ami pedig a lelki részét illeti: ha harmóniát keresünk, akkor a természetben találjuk meg.

Akkor hát, hogyan kéne együtt élni a természettel?

Én azt mondom, szemléletváltásra van szükségünk, életünket magasabbról kellene szemlélnünk mint szokásunk. Persze végre kell hajtánunk napi feladatainkat rövid távú érdekeink szerint (amivel lépten-nyomon csúnya kis sebeket ejtünk a természetben), és közben védenünk kell magunktól a környezetet hosszú távon, igen-igen, legyenek akik foglalkoznak természetvédelemmel is... ám mindez nem elég. Az életmódunkba, a napi életünk módjába kellene belevinnünk a természethez való autentikus viszonyulást. – A 100 éve elhunyt Herman Ottó így írja körül, hogy miben állhat a természethez való viszonyulás autentikussága:

Értelemből fakadó szeretettel kell közelednünk mindnyájunk szülő anyjához, a természethez.

[Elöljáró beszéd = Herman Ottó: *A madarak hasznáról és káráról*. 1901]

Az én saját feleltem a fenti kérdésre a következő versben fogalmazódott meg:

RÉGEN NEM TALÁLKOZTUNK, ÉS AZT KÉRDEZED
MIT CSINÁLOK MOSTANSÁG
... MIT IS?

hát ezt, azt

(lehet
szégyellnem kéne bevallani)
hogy csak legeltetem a füveimet
terelgetem az árnyékomat
kóstolgotom a levegőöveget
napoztatom a faleveleket
biztatom a fákat, hogy nőjenek
hol kinyitom
hol meg becsukom a szememet
szélben szétterítve szárogatok
esőáztatta köveket
a világba' elveszett
gyerekeket keresgetek
s mélyen megsüvegelem a gyöngéket

hegynek föl megizzadok
de fönnt a szélben a szálló pornál is könnyebb vagyok
és lefele jövet a mellemben hozom a magasságot
nagyokat csujjogatva eszement szaladok arra
amerre a felhők mennek

békesség velem
békesség veled



Csákberény látható a képen madártávlatból, háttérben a Vértes, de maga a falu is, bár fentről nem látszik, egészen be van ékelve a hegyek közé. Nem egyutcás falu, hanem olyan mint a tenyerem nyitott öt ujjal, és mind az öt utcája befut az erdőbe.

Ezen a helyen találtam meg életem harmóniáját, mert ez az a hely, ahol gyökeret eresztettem. Mert ami fizikailag körülvesz és tartalmaz bennünket (a föld, a táj, a természet), helyet ad nekünk a világban is. Azzal, hogy megszerettem ezt a helyet (a Vértest, Csákvárt, Csákberényt) és hogy gyökeret eresztettem a tájban, azzal együtt gyökeresedtem meg a világban.

Hogy ide tartozom, le se tudnám tagadni. Bár egy ideig megint Pesten, az Országos Mezőgazdasági Könyvtárban dolgoztam, s nagyon jó helyem volt ott, nyugdíjaztatásom után időm kilentized részét ismét ebben a kis faluban és a környező erdőkben töltöm.

Emberként Legyünk olyan élőlények mint a többi élőlények – erre biztattam magam és erre biztatnék másokat. Ne alakítsunk mindent át, csak éljünk együtt a többi élőlénnel, ahogyan ők is teszik velünk. Egy egészséges egésznek -- melyet nem mi hoztunk létre s melyben minden rész egyformán fontos – a része kell legyünk. Ennél többet nem is kell elérnünk, ha ezt megtanuljuk tenni, harmonikus lesz az életünk. Egyik versem részlete, egy kádencia szól erről:

Ne tépd le, mert össze van nőve!
Ne taposs rá, mert eltörik!
Ne gyűjtsd mert véges van belőle,
Ne irtsd, mert rossz, ha nincs.
Ne írd rá neved, mert nem csak a tied,
Ám ismerd meg, mert a részed
Ez a kő amin állsz, ami a talpad tartja,
A fű, a fa, ami kinőtt rajta
és neked levegőt ad.



Például egy ilyen varázsosan szép bükkerdő ad levegőt nekünk.

A falunkban létrejött egy teleház, az ország első teleháza, hogy lehetőséget adjon a falunak az információs technikákkal való ismerkedésre, de közösségi térként is működött. Ebben a körben találtam ki a *legyen egy fád!* mozgalmat, ami abban állt, hogy akár a falusiak, akár a faluba ellátogatók, válasszanak ki egy fát az erdőben, mutassák meg nekem, én pedig vállaltam, hogy félévenként megfigyelem és lefényképezem, hogy így akár évtizedekig figyelemmel kísérhessük egy-egy fa életét, történetét. Ennek mottójaként született a következő vers:

LEGYEN EGY FÁD !

Azért, hogy ne felejtsd el, milyen szín a zöld...
Azért, hogy nézhető legyen a táj körülöttünk...
Azért, hogy levegőt lélegezhessünk...
Azért, hogy kis időre árnyékba mehessünk
és ott az arcunkat fölfelé emeljük...
Azért, hogy minden élőnek teret engedjünk...
legyen neked is egy fád !



Ezen a „csúnya” képen (Varga Csaba felvétele) egy gyár elhanyagolt hátsó udvara látható. Micsoda rondaságokat tud létrehozni az ember betonból és vasból. De a természet ezt is fölülírja: arany színű almákat terem ilyen ellenséges környezetben is. A kép illusztrációja lehetne az utolsó vers tétova jövődőlésének:

NAÍVSÁGOK

Emberek - gondolatok?
hogyan ennek a csavartszívű álnok
világnak vége lesz - egyszerre
elfogy mindene: olaja, pénze
termelhetnéke és szemetelhetnéke
a tőlünk való hite és hitele
az összes szögesdrót szervezete
egyáltalán - az értelme
s a négyszögek áldott hajlatokká hajlamosulnak

S akkor a Föld teremni fog
erdőbundás hegyeket
könnyű ködbarányokat legeltető
árnyéktakarós völgyeket
hajnali hosszú
kivárási madárfüttyöket

szamárcsalogató édes füveket
esőt, napsütést, meleget
kéket, sárgát, pirosat, zöldeket
sokat - és keveset
abból, amiből sokféle lehet
hogy minden legyen, ami létezhet

Kérdezzük meg magunktól: *ezek valóban naívságok-e?* Hisz mindannyian nagyon szeretnénk, hogy így legyen.

Székely Sándor